

ZAVIČAJ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 37, godina XIX
maj, 2014.

© Monos 2014

Stanovništvo Gračanice u svjetlu najnovijih popisnih podataka

---

Mr. sc. Damir Džafić

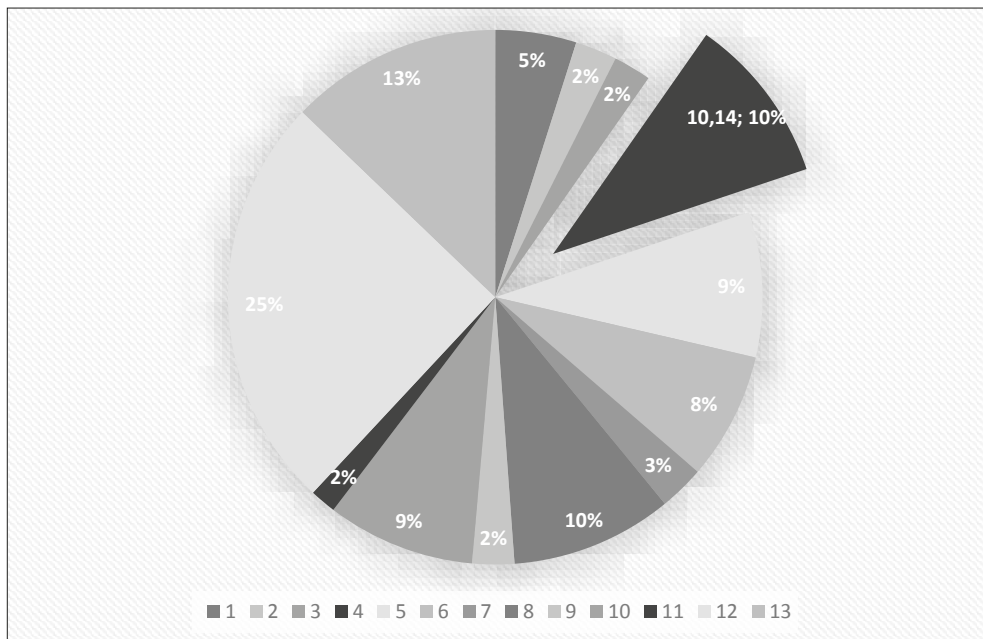
Sažetak: U radu su, temeljem preliminarnih rezultata popisa, analizirana neka od obilježja stanovništva općine Gračanica 2013. godine (broj stanovnika, broj i prosječna veličina domaćinstava), te je izvršena komparacija sa popisnim podacima iz 1991. godine, kao i komparacija sa drugim područjima BiH.

Ključne riječi: broj stanovnika, domaćinstvo, prosječna veličina, porast i pad broja stanovnika

Popis stanovništva najveće je statističko istraživanje koje se periodično vrši u svim državama svijeta, čime se dobijaju najznačajniji podaci o stanovništvu nekog prostora (države i svih njenih teritorijalnih komponenti). Osim broja i prostornog rasporeda, popis stanovništva osigurava podatke o demografskim, etničkim, obrazovnim, ekonomskim, migracionim i drugim obilježjima stanovnika, kao i o broju domaćinstava, porodica i njihovim obilježjima, te podatke o stambenom fondu i njegovim odlikama. Ti su podaci neophodni za provođenje ekonomskih i socijalnih razvojnih politika, te naučnih istraživanja, korištenje sredstava iz EU i drugih fondova, kao i druge potrebe građana, što znači da je Popis i najvažniji statistički izvor podataka o stanovništvu jedne države.

Dosadašnji popisi stanovništva BiH

Najstariji popisi stanovništva provedeni su u starom vijeku u Babilonu, Grčkoj, Rimu, Kini, Egiptu, ali su oni pretežno vršeni u svrhu davanje poreza ili uvida u vojnu snagu, pa su uglavnom obuhvatali samo muško stanovništvo. Prvi moderni popis je obavljen na francuskoj

Grafikon 1. Učešće općine Gračanica u stanovništvu TK (u %)

teritoriji Kanade, Novoj Francuskoj 1665. i 1666. godine. Prvi popis stanovništva u SAD proveden je 1790. godine, a nakon toga uslijedili su i prvi popisi u Evropi i drugim zemljama svijeta. Prvi potpuniji popisi stanovništva u Evropi se javljaju početkom 18. stoljeća i to u središnjim državama tog vremena (Švedska, Norveška, Danska), a od početka 19. stoljeća to postepeno čine i ostale države Evrope. Prvi takav, potpuniji popis stanovništva naše zemlje izvršen je u prvim godinama austrougarske okupacije, 1879. godine, a nakon toga su popisi redovito obavljani u svim društveno-političkim sistemima kroz koje je prošla naša zemlja do zadnje decenije 20. stoljeća. Tako je austrougarska vlast, pored popisa iz 1879. godine, izvršila još tri popisa stanovništva naše zemlje (1885., 1895 i 1910. godine), u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije izvršeni su popisi 1921. i 1931. godine, a u socijalističkom periodu 1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991. godine. Nakon obnove nezavisnosti Bosne i Hercegovine 1992. godine, u njoj se nisu ste-

kli uslovi za obavljanje popisa stanovništva (nepostojanje Zakona o popisu) sve do 2012. godine, iako se prema preporukama Ujedinjenih naroda, popisi stanovništva treba da sprovede svakih deset godina. Posljednji popis stanovništva u Evropi obavljeni su 2011. godine, dok je u BiH popis obavljen od 1. do 15. oktobra 2013. godine, odnosno 22 godine nakon popisa iz 1991. godine. Popis 2013. godine provodio se na tradicionalan način, metodom intervjua, po principu "od vrata do vrata", a popisivanje se obavljalo na propisanim popisnim obrascima.

Gračanica u TK, FBiH i BiH

Gračanica je jedna od 13 općina Tuzlanskog kantona¹, koji je po broju stanovnika od 477.278 najmnogoljudniji kanton Federacije Bosne i Hercegovine. Slijede ga: Kanton Sarajevo (438.443), Zeničko-dobojski kanton

¹ Pored Gračanice, Tuzlanski kanton još čine: Banovići, Čelić, Dobož-Istok, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak, Tuzla i Živinice.

(385.067), Unsko-sanski (299.343), Srednjo-bosanski (273.149) itd. Ukupan broj stanovnika po kantonima proporcionalan je i broju domaćinstava, pa je u Tuzlanskom kantonu i najveći broj popisanih domaćinstava, koji iznosi 151.843 domaćinstva. Prosječna veličina domaćinstva u Tuzlanskom kantonu iznosi 3,14 stanovnika, po čemu je prosječno domaćinstvo TK manje od prosječnog domaćinstva u BiH (3,26), FBiH (3,29), RS-u (3,20) i Brčko distriktu (3,40). U ukupnom broju stanovnika Bosne i Hercegovine (3.791.622) Tuzlanski kanton učestvuje sa 12,59 %, dok u ukupnom stanovništvu Federacije BiH (2.371.603) učestvuje sa 20,12 %.

Općina Gračanica se, prema broju stanovnika (48.395), nalazi na trećem mjestu u Tuzlanskom kantonu, odmah iza Tuzle (120.441) i Živinica (61.201). U ukupnom broju stanovnika BiH Gračanica učestvuje sa 1,27 %, u stanovništvu Federacije BiH sa 2,04 %, a u ukupnom stanovništvu Tuzlanskog kantona učestvuje sa 10,14 %.

Na osnovu podataka iz grafikona 1, općine Tuzlanskog kantona možemo podijeliti na velike, srednje i male. Pri tome bi Tuzla (br. 12 u grafikonu), kao jedina općina sa više od 100.000 stanovnika bila velika općina, Gračanica (br. 4) bi bila u grupi općina srednje veličine, zajedno sa Gradačcom (br. 5), Kalesijom (br. 6), Lukavcom (br. 8), Srebrenikom (br. 10) i Živinicama (br. 13), dok bi grupi malih općina pripali Banovići (br. 1), Čelić (br. 2), Doboju-Istok (br. 3), Kladanj (br. 7), Sapna (br. 9) i Teočak (br. 11).

Pad ili porast broja stanovnika Gračanice

Prilikom korištenja rezultata različitih popisa stanovništva posebno je važno voditi računa o uporedivosti teritorije jer se političko teritorijalna podjela često mijenja, pa je potrebno provjeravati da li su se između dva popisa promijenile granice područja za koje se vrši poređenje. Uporedivost teritorije je od ključne važnosti prilikom poređenja popisnih

podataka iz 1991. i 2013. godine na teritoriji cijele BiH, pa tako i na području Gračanice. Ukoliko se ovo načelo zanemaruje dobija se iskrivljena slika o raznim općinama, gradovima, regijama itd., koja se, kao takva, koristi u dnevnopolitičke svrhe.

Tako npr. kada poredimo broj stanovnika općine Gračanica 2013. godine koji iznosi 48.395 sa brojem iz 1991. godine koji je iznosio 59.134 stanovnika, zanemarujući uporedivost teritorije, ispalo bi da je na području gračaničke općine došlo do pada ukupnog broja stanovnika za čak 10.739 stanovnika. Međutim, ukoliko posmatramo istu teritoriju 1991. i 2013. godine onda dobijamo znatno drugačiju sliku. Naime, svima je poznato, da je dobar dio teritorije predratne gračaničke općine (172 km²) Dejtonskim mirovnim sporazumom pripao RS-u, a da je veći dio pripao Federaciji BiH (215 km²). U naseljima koja su pripala Federaciji BiH, odnosno koja danas čine gračaničku općinu, 1991. godine živjelo je 47.398 stanovnika, a u naseljima koja su pripala RS-u iste godine živjelo je 11.736 stanovnika. Godine 2013. u svim naseljima predratne gračaničke općine živjelo je 57.119 stanovnika, iz čega proizilazi da je došlo do pada broja stanovnika za 2015 stanovnika u odnosu na 1991. godinu. Kada ovo jedinstveno predratno područje posmatramo kao dvije odvojene komponente, vidimo da je u dijelu koji je pripao FBiH zapravo došlo do porasta broja stanovnika sa 47.398 na 48.395, odnosno za 997 stanovnika, dok je u dijelu koji je pripao RS-u došlo do pada broja stanovnika sa 11.736 na 8.724 stanovnika, odnosno za 3012 stanovnika. Ovaj proces koji je zahvatio naselja predratne gračaničke općine koja su Dejtonskim sporazumom pripala RS-u, u geografiji, se obično naziva ruralni egzodus. On je rezultat smanjenja broja stanovnika u svim pojedinačnim seoskim naseljima predratne gračaničke općine koja su pripala RS-u, izuzev Karanovca, u kome je došlo do blagog porasta tog broja (sa 1178 na 1199). Do najvećeg smanjenja apsolutnoga broja

Područje gračaničke općine prije i poslije Dejtona

stanovnika došlo je u Bosanskom Petrovom Selu (danas Petrovo) gdje je broj stanovnika opao sa 2919 (1991. godine) na 2322 (2013. godine). Slijede ga Kakmuž (sa 2398 na 1837), Boljančić (sa 2327 na 1877), Skipovac Gornji (sa 481 na 16), Skipovac Donji (sa 493 na 74), Sočkovac (sa 1121 na 845) i Porječina sa (819 na 554).

Kada posmatramo naselja koja su pripala FBiH, odnosno koja danas čine gračanič-

ku općinu vidimo nešto drugačije procese. Naime, za razliku od naselja koja su pripala RS-u, ovdje je došlo do blagog porasta broja stanovnika (sa 47.398 na 48.395, odnosno za 997 stanovnika). Međutim, posmatrano pojedinačna naselja, vidimo da je do porasta došlo u: Gračanici (sa 12.712 na 13.400), Babićima (sa 1831 na 2096), Doborovcima (sa 1999 na 2008), Donjoj Lohinji (sa 1091 na 1266), Malešićima (sa 2964 na 3100), Pribavi

(sa 1682 na 2213), Stjepan Polju (sa 3347 na 3667) i Škahovici (sa 1423 na 1546), dok je u ostalim naseljima došlo do pada broja stanovnika i to: u Džakulama (sa 2306 na 2241), Gornjoj Lohinji (sa 614 na 147), Lendićima (sa 318 na 265), Lukavici (sa 3231 na 3046), Miričini (sa 2517 na 2410), Orahovici Donjoj (sa 4304 na 2243), Orahovici Gornjoj (sa 2035 na 1857), Piskavici (sa 808 na 788), Prijekom Brdu (sa 464 na 402), Rašljevi (sa 758 na 757), Sokolu (sa 1920 na 1889) i Vranovićima (sa 1074 na 1052).

Broj i prosječna veličina domaćinstava

Godine 1991. na području tadašnje gračaničke općine popisano je ukupno 16.821 domaćinstvo. Od tog broja u naseljima koja su Dejtonskim sporazumom pripala RS-u popisano je 3683 domaćinstva, a u naseljima koja su pripala FBiH 13.139 domaćinstava. Prosječna veličina domaćinstva na području predratne gračaničke općine iznosila je 3,51 stanovnika, s tim da je prosječno domaćinstvo u naseljima današnje Općine bilo veće (3,60) od prosječnog domaćinstva u naseljima koja su kasnije pripala RS-u (3,18). Posmatrajući danas predratnu teritoriju, vidimo da je došlo do porasta ukupnog broja domaćinstava koji iznosi 18.304 domaćinstva, odnosno 1483 domaćinstva više u odnosu na 1991. godinu. Prosječna veličina domaćinstva na prostoru predratne gračaničke općine je danas manja u odnosu na 1991. godinu i iznosi 3,12 stanovnika.

Kada posmatramo odvojeno ova dva područja, primijetit ćemo da je u svim naseljima koja su zahvaćena ruralnim egzodusom, odnosno naseljima predratne gračaničke općine koja su danas u sastavu RS-a, izuzev u Karanovcu, došlo do smanjenja broja do-

maćinstava. Ukupan broj tih domaćinstava u 2013. godini iznosi 3168, odnosno za 514 domaćinstava manje nego 1991. godine. Prosječna veličina domaćinstva u ovim naseljima danas iznosi 2,75 stanovnika.

S druge strane, u naseljima koja su pripala FBiH (današnja općina Gračanica) došlo je do porasta broja domaćinstava sa 13.139 (1991. godine) na 15.136 (2013. godine), odnosno za 1997 domaćinstava. Prosječna veličina domaćinstva na području današnje Općine iznosi 3,20 stanovnika, po čemu je prosječno domaćinstvo manje u odnosu na 1991. godinu kada je njegova veličina iznosila 3,60 stanovnika. Za razliku od naselja koja su pripala RS-u, skoro u svim naseljima današnje Općine došlo je do porasta broja domaćinstava u odnosu na 1991. godinu. Izuzetak su Gornja Lohinja i Lendići u kojima je popisani manji broj domaćinstava, te Prijeko Brdo u kome je popisani isti broj domaćinstava kao i 1991. godine.

Izvori i literatura:

1. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, *Preliminarni rezultati popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013*, Saopštenje, br. 1, Sarajevo 2013.
2. Federalni zavod za statistiku, *Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, Preliminarni rezultati po općinama i naseljenim mjestima u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Statistički bilten 195, Sarajevo 2013.
3. Republički zavod za statistiku, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH 2013, na teritoriji Republike Srpske, Preliminarni rezultati*, Banja Luka 2013.
4. M. Friganović, *Demogeografija, Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb 1990.
5. D. Breznic, *Demografija, Analiza, metodi i modeli*, Naučna knjiga, Beograd 1980.

Begovska nošnja, 1914.
g. (inv. br. poz. 966; inv.
br. neg. 1814)

